

سازمان حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس
ارتش جمهوری اسلامی ایران
انتشارات آتشبار

آسمان ایران در ۲۲ روز

اشاره‌ای کوتاه به دفاع هوایی ایران در دوران جنگ تحمیلی

نویسنده: رضا جهان‌فر

سرشناسه	: جهان‌فر، رضا، ۱۳۵۷
عنوان و نام پدیدآورنده	: آسمان ایران در ۲ روز: اشاره‌ای کوتاه به دفاع هوایی ایران در دو روز اول جنگ تحمیلی/نویسنده رضا جهان‌فر.
مشخصات نشر	: تهران: سازمان حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس ارتش جمهوری اسلامی ایران، انتشارات آتشبار، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۲۰۸ ص: مصور.
شابک	: ۱۰۰۰۰۰ ریال ۶-۳۶-۷۳۳۶-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
عنوان دیگر	: اشاره‌ای کوتاه به دفاع هوایی ایران در دو روز اول جنگ تحمیلی.
موضوع	: جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹-۱۳۶۷ — عملیات هوایی عراق
موضوع	: Iran-Iraq war, 1980-1988 — Aerial Operations, Iraqi
موضوع	: جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹-۱۳۶۷ — خاطرات
موضوع	: Iran-Iraq war, 1980-1988 — Personal narratives
موضوع	: دفاع هوایی — ایران — خاطرات
موضوع	: Air defenses — Iran -- diaries
شرح افزا	: سازمان حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس ارتش جمهوری اسلامی ایران، انتشارات آتشبار
رده‌بندی کسر	: ۱۶۰۶/ج۹۱۸، ۲۹۵ DSR
رده‌بندی دیویی	: ۹۵۵/۰۴۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۳۵۳۱

آسمان ایران در ۲ روز

نویسنده: رضا جهان‌فر

ویراستاری: سید حسین طباطبایی

طراحی جلد: حسین قانع نژاد

صفحه‌آرایی: مهدی لریان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۳۳۶-۳۶-۶

نوبت و سال چاپ: اول ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۱۰۰۰۰۰ ریال

ناشر: انتشارات آتشبار وابسته به سازمان حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس

ارتش جمهوری اسلامی ایران - شماره تماس: ۸۱۹۵۴۱۱۱

فهرست

مقدمه	۱۳
فصل اول: سابقه تجاوزات هوایی عراق قبل از آغاز رسمی جنگ	۲۱
فصل دوم: آغاز رسمی جنگ	۳۵
فصل سوم: دفاع هوایی ایران در ۲ روز اول جنگ به روایت فرماندهان عراقی	۷۹
سرلشکر عباسی فیض‌السامرای	۸۱
سرلشکر ابدان حسینی ابدان العبوسی	۸۳
سپهبد عبدالعلیم ابوخره	۸۵
آنتونی گردزن	۸۸
سپهبد خلبان شاپور آذربوزین	۸۹
فصل ۴: سخن پایانی	۹۳
پیوست ۱: اولین‌های دفاع هوایی ایران در جنگ تحمیلی	۹۹
پیوست ۲: برخی از حملات هوایی عراق به ایران در ۲ روز اول جنگ تحمیلی	۱۲۱
پیوست ۳: دفاع هوایی ایران در ۲ روز اول جنگ تحمیلی	۱۳۱
در اطلاعیه‌های ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران	۱۳۱
پیوست ۴: دفاع هوایی ایران در روزهای منتهی به آغاز جنگ	۱۴۳
پیوست ۵: تجهیزات آفند هوایی و پدافند هوایی ایران و عراق در آغاز جنگ تحمیلی	۱۶۱
پیوست ۶: اسناد و مدارک	۱۸۱
منابع:	۱۹۹

مقدمه

سال‌ها پیش جنگ ایران و عراق پایان یافت اما بسیاری از سؤالات مربوط به این جنگ، هنوز بی‌پاسخ مانده است. اهمیت پاسخگویی به سؤالات آنجاست که انجام مدیریت دانش و ثبت و ضبط تجربه حادثه شده بر این سرزمین - که به بهای سنگین جان و مال مردم ایران به وقوع پیوسته - و درس‌آموزی از گذشته، فقط با پاسخگویی به سؤالات و ابهامات تکمیل خواهد شد.

یکی از سؤالات مهم تاریخ جنگ، ایران و عراق، نحوه دفاع در برابر حملات هوایی متجاوزین عراقی است. اینکه در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹ در برابر حملات هوایی تعداد ۱۹۲ فروند هواپیمای عراقی و حتی در حملات پیش از آن، دفاع هوایی ایران چگونه عکس‌العملی داشته و چگونه از آسمان ایران محافظت کرد؟ در این کتاب سخن از دفاع هوایی ایران است. مجموعه اقداماتی که در آفند هوایی و دافند هوایی در برابر دشمن بعثی به وقوع پیوست.

پژوهشگران تاریخ جنگ به‌ویژه در حوزه‌ی دفاع مقدس با نگارش مقالات و انتشار کتب مختلف، سعی در پاسخگویی به برخی از سؤالات دارند. در طول سال‌ها پژوهش و نگارش در خصوص دفاع

هوایی در دفاع مقدس، بارها در برابر این سؤال مخاطبین قرار گرفتیم که چرا کشور در روز اول جنگ تحمیلی این‌گونه مورد حمله هوایی عراق قرار گرفت؟ خلبانان نیروی هوایی و کارکنان پدافند هوایی ایران در لحظه حمله هوایی عراق چه کنشی نشان دادند؟ چرا هواپیماهای عراقی توانستند تا تهران، مدان و سایر شهرها پرواز کنند؟ آیا این هواپیماها در رادار پدافند هوایی قابل مشاهده نبودند؟ آیا کوتاهی در فرایند دفاع هوایی در برابر هواپیماهای مهاجم عراقی در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹ رخ داده بود؟ این سؤالات در برابر تجاوز عراق کوتاهی کرد؟

پاسخگویی به این سؤالات نیازمند بررسی اسناد، مدارک، اطلاعاتی و حتی جراید و نشریات آن روزهاست. در این کتاب نویسنده سعی خود را بر ثبت و ضبط عملکرد دفاع هوایی ایران (از دفاع هوایی هواپایه تا دفاع هوایی در ارتفاعات) در برابر تجاوزات هوایی عراق در روزهای آخر شهریور ۱۳۵۹، در روز اول جنگ تحمیلی دارد. این کتاب پاسخگوی سؤالاتی این‌گونه در خصوص بخش مهمی از تاریخ کشورمان است؛ اما پیش از مطالعه کتاب نکاتی را مطرح می‌کنم که دانستن آنها ضروری است.

نخست آن‌که در هیچ کشوری دفاع هوایی صد درصد و غیرقابل نفوذ وجود ندارد. اساساً دفاع هوایی امری نسبی است. در رژیم

صهیونیستی به‌رغم صرف هزینه چند میلیارد دلاری برای ایجاد سامانه پدافند هوایی موسوم به گنبد آهنین، عبور موشک‌های حزب ا... و حماس و سایر گروه‌های مقاومت و مورد اصابت قرار گرفتن شهرهای رژیم صهیونیستی به امری عادی تبدیل شده است. در شوروی سابق که قوی‌ترین سامانه‌های پدافند هوایی دنیا را در اختیار و با ساقط کردن هواپیمای جاسوسی U۲ آمریکایی و حتی هواپیمای مسافربری کره جنوبی سعی در نشان دادن اقتدار خود داشت فرد هواپیمای سبک شخصی در میدان سرخ مسکو و پیدا کردن راه نبرد از میان آن‌همه سامانه راداری و موشکی پدافند هوایی توسط «ماس روست» ۱۹ ساله، شوک بزرگی محسوب می‌شد. در آمریکا حرف ۲ فروند هواپیمای مسافربری از کریدور پروازی مربوطه در جریان تابوع ۱۱ سپتامبر و عدم واکنش به‌موقع دفاع هوایی آمریکا منجر به یک فاجعه تاریخی شد.

نکته دوم، شاخص بودن دو روز ابتدایی جنگ در سال اول جنگ تحمیلی است. جنگ تحمیلی عراق علیه ایران همانند جنگ دیگری دارای روزهای متفاوت است، روزی موفقیت و روز دیگر عدم موفقیت. در تمام هشت سال جنگ چه در زمانی که فرماندهی عملیات بر عهده ارتش جمهوری اسلامی ایران بود، چه

در زمانی که فرماندهی عملیات بر عهده سپاه پاسداران انقلاب اسلامی بود و چه در عملیات‌هایی که فرماندهی مشترک را تجربه کردیم، هم موفقیت داشتیم و هم عدم موفقیت و یا عدم فتح بدون تردید سال اول جنگ تحمیلی، سالی پر از شکوه و اقتدار برای ایران بود. ایران اسلامی شاهد تحقیر متجاوزین بعثی در عملیات معروف به ۱۴۰ فروندی در اول مهرماه ۱۳۵۹، موفقیت‌آمیز برانگیز عملیات مروارید در نابودی بخش بزرگی از نیروی دریایی عراق در ۷ تیرماه ۱۳۵۹، اجرای عملیات هوایی اچ-۳ در ۱۵ فروردین ۱۳۵۹ و چندین عملیات موفق دیگر که در سال‌های بعد همانند آن تکرار شد. نشان دهنده عظمت و شکوه سال اول جنگ برای ایرانیان است.

اما حمله هوایی عراق در ۳۱ شهریور ۱۳۰۹ حکایتی دیگر دارد. عراقی‌ها با تصور اینکه نیروی هوایی ایران از لحاظ زمین‌خطر در برابر آن‌ها است^۱ و با الهام گرفتن از حمله غافلگیرانه شیخ صهیونیستی به کشورهای عربی در جنگ ۶ روزه - که طی آن صهیونیست‌ها با استفاده از عنصر غافلگیری ظرف ۶ ساعت نیروی هوایی کشوری مصر، سوریه، اردن، لبنان و حتی عراق را زمین‌گیر کردند، با

^۱ با توجه بر تئوری زرهی عراق بر ایران

استفاده از ده‌ها فروند هواپیمای عراقی در ساعت ۱۴:۰۰ روز ۳۱ شهریور ۱۳۵۹ با عبور از مرزهای ایران از ۴ فرودگاه اصلی، ۱۹ شهر ایران را مورد حمله قرار دادند. آن‌ها سعی در نابودی نیروی هوایی ایران در بر روی زمین داشتند ولی در این حمله، نیروی هوایی عراق از دستیابی کامل به اهداف خود بازماند. نتیجه برای فرماندهان عراقی ناامید کننده بود. این مسئله در اظهارات سرلشکر وقت السامرای کاملاً مشهود است. عدم موفقیت خلبانان عراقی دلالت بر خلف داشت. بیشتر هواپیماهای ایرانی در آشیانه‌های بتونی ضد بمب نگهداری می‌شد. در واقع پدافند غیرعامل تا حدی رها شده بود. پدافند هوایی ایران هم با هدف‌گیری هواگردهای عراقی مشکلات جدی برای خلبانان عراقی ایجاد کرد. رخدادی که سپهبد العبودی از آن - پدافند هوایی ایران - به‌عنوان "گوی آتشین" یاد کرده است.

بررسی و مطالعه عملکرد دفاع هوایی ایران در ده روز اول جنگ تحمیلی، ضمن افزایش آگاهی نسبت به وضعیت دفاعی کشورمان در ابتدای جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، سبب به درس گرفتن از رخداد‌های گذشته می‌شود. ثبت و ضبط این درس‌آموزی منجر به گام برداشتن در مسیر مدیریت دانش و کاهش هزینه دفاع و افزایش بازدارندگی خواهد شد.

از سوی دیگر با توجه به اهمیت روزافزون دفاع هوایی در کشورمان و افزایش احتمال وقوع تهدیدات هوایی در نبردهای آینده، غفلت از تجربه ارزشمند سال‌های جنگ تحمیلی، منجر به تکرار تجربه، به بهای خون جوانان و همچنین سرمایه‌های انسانی معنوی این سرزمین خواهد شد.

این عملکرد پدافند هوایی و یا نیروی هوایی در سال‌های دفاع مقدس بدون نظر قرار دادن عملکرد هر کدام از آنها خطای بزرگ در پژوهش تاریخی محسوب می‌شود.

سعی نویسندگان بر این بوده است که تحولات رخ داده در روزهای منتهی به آغاز رسمی جنگ تحمیلی و دو روز ابتدایی جنگ در حوزه دفاع هوایی (اعم از هوایی و پدافند هوایی) مورد اشاره قرار گیرد. البته از عملکرد پدافند هوایی نیروی زمینی و پدافند هوایی نیروی دریایی هم غفلت نشد. راجحند پرداختن به این مسئله و بیان حماسه‌آفرینی‌های کارکنان دفاع هوایی ایران اسلامی در آن مقطع تاریخی و پس از آن در یک کتاب، حکایت بهره‌گیری از آب دریا به‌اندازه یک کف دست است و دهه‌ها که نیز نمی‌تواند حق مطلب را ادا کند.

اتمام نگارش این کتاب مصادف با شب‌های قدر (شب شهادت حضرت علی (ع)) بود. لذا شایسته است که این کتاب به‌عنوان

تحفه‌ای ناقابل تقدیم ساحت مقدس و نورانی مولای متقیان،
جوانمرد بی‌همتا، صاحب علم و دین، قرآن ناطق حضرت امام
علی (ع) شود.

www.ketab.ir

